

Maul, John (1996): Sindets fantastiske virkelighed. I Tidsskrift for 'Sprogpsykologi', nr. 1, side 26-36.

Denne publikation stammer fra www.livsverden.dk - hjemstedet for:

Forum for eksistentiel fænomenologi

Et tværdisciplinært netværk af praktikere og forskere, som anvender eksistentiel-fænomenologiske grundlagstanker og perspektiver i deres arbejde.

Husk at angive korrekt kildehenvisning ved referering til denne artikel. Den korrekte reference fremgår øverst på denne side.

Læs mere om Forum for eksistentiel fænomenologi
og download flere artikler på
www.livsverden.dk

English version:

This publication is downloaded from www.livsverden.dk – the home page of

The Society for existential phenomenology

A Danish cross disciplinary society of practitioners and researchers who make use of existential phenomenological theory and perspectives in their work.

For more information and downloadable articles visit
www.livsverden.dk

OM SINDETS FANTASTISKE VIRKELIGHED

af John Maul i Tidsskrift for Sprogpsykologi nr. 1 side 26 til 36, 1996.

I Oliver Sacks *Manden der forvekslede sin kone med en hat og andre beretninger fra sindets fantastiske virkelighed* fortælles om en underviser ved et musikakademi som begyndte at udvise besynderlig adfærd. Det hændte oftere og oftere at han ikke genkendte iøvrigt velkendte personer via deres ansigt og udseende, men først når de begyndte at tale, altså via stemmeklang. Hans musikalske evne var ligeså blændende som altid. Desuden var hans fejltagelser både morsomme og begavede. På et tidspunkt konsulterede han en øjenlæge. Denne sendte ham videre til en neurolog som beretter: "Det var tydeligt efter bare nogle få sekunder af vort første møde, at der ikke var spor af demens i den almindelige betydning af ordet. Han var en højt kultiveret og meget charmerende mand, der talte godt og flydende med fantasi og humor. Jeg kunne ikke forestille mig, hvorfor han var blevet henvist til vores klinik. Alligevel var der et eller andet, der var en smule sært.

Jeg kom til at tænke på, at han vendte sine ører, ikke sine øjne imod mig. Jeg forsøgte mig med en test. Det var stadig koldt i det tidlige forår, og jeg havde lagt min frakke og mine handsker på sofaen. "Hvad er dette?" spurgte jeg og holdt en handske frem. "Må jeg undersøge den?" spurgte han og tog den fra mig for at undersøge den. "En ubrudt overflade", forkyndte han sluttelig, "der er foldet ind i sig selv. Den synes at have", han tøvede, "fem udposninger, hvis det er det rette udtryk". "Ja", sagde jeg forsigtigt. "De har givet mig en beskrivelse af den. Fortæl mig nu hvad det er". "En form for beholder?" "Ja", sagde jeg, "og hvad kan den være beholder for?". "Den ville kunne indeholde sit indhold", sagde dr. P. med en latter. "Der er mange muligheder. Den kunne f.eks. være en pung til mønter af fem forskellige størrelser. Den kunne..." Jeg afbrød den vanvittige ordstrøm. "Virker den slet ikke velkendt? Tror De ikke, at den ville kunne passe en af Deres legemesdele?" Der var ikke noget forklarelsens lys på hans ansigt. Senere fik han ved et tilfælde handsken på og udbrød: "Du godeste, det er en handske. Jeg må have set forfærdet ud, men han syntes at mene, at han havde klaret sig ganske godt. Der var en antydning af et smil på hans læber. Det virkede også, som om han havde gjort op med sig selv, at undersøgelsen var ovre, og han begyndte at se sig omkring efter sin hat. Han rakte hånden frem og greb fat i sin kones hoved og forsøgte at løfte det af for at tage det på. Tilsyneladende havde han forvekslet sin kone med en hat! Hans kone så ud

som om hun var vant til den slags” (Sacks s. 22 ff.).

I samme bog fortæller Oliver Sacks også om præsidentens tale (Sacks s. 99): “Hvad foregik der dog? Et latterbrøl steg op fra afasiaafdelingen, netop som præsidentens tale blev sendt på TV, og de havde alle været så ivrige efter at høre præsidenten tale. Der var han, den gamle charmør, skuespilleren med sin øvede retorik, sin teatraliske facon og sin appel til følelserne - og alle patienterne vred sig af latter. Ja, ikke alle, for nogle så forvirrede ud, andre rasende, medens en eller to så bange ud, men de fleste virkede, som om de morede sig. Præsidenten var som altid bevægende, men han bevægede dem tilsyneladende først og fremmest til latter. Hvad kunne der foregå i hovederne på dem? Forstod de ham ikke? Eller forstod de ham måske kun altfor godt?”

Nu bryder Oliver Sacks sig åbenbart ikke om Ronald Reagan, så i den kontekst skal tolkningen selvfølgelig også forstås. Han ræsonnerer noget i retning af, at når afatikere har fået vanskeligt ved at opfatte det sproglige indhold i præsidentens tale, bliver de så meget mere opmærksomme på kropssproget. Og de fornemmer en disharmoni mellem talens sproglige indhold og præsidentens kropssprog. Præsidenten er ikke så god til at tale udenom med sin krop, som han er med sit sprog. Afatikere kan være særligt sensible over for kropssprog. Derfor er det vigtigt, at man i samvær og undervisningssituationer med afasiramte er nærværende og sensibel over for noget som man kunne kalde den totale kommunikation. Både med hensyn til at forudgribe konteksten i forsøget på at forstå hvor afatikerens tanker bevæger sig hen; og hvad det er han forsøger at kommunikere i en ubehjælpelig sprogkode. Man skal ikke konversere med afatikere og forsøge at undertrykke sit eget kropssprog. Tværtimod er der en chance for at kommunikationen kan lykkes, hvis man er 100% nærværende med flere kommunikative elementer.

I en periode underviste jeg en pensioneret skuespiller med en alvorlig afasi. Afasi opstår typisk efter blodpropper eller andre hjernetraumer. Afasi betyder vedrørende talen, den kan have et afgrænset fokus i hjernen og ramme en eller flere delfærdigheder i menneskets sproglige kapacitet. Hos denne skuespiller var skaden udbredt over store dele af venstre hjernehalvdel i form en såkaldt global afasi. Jeg kom en gang om ugen i hjemmet. Vi forsøgte i fællesskab at rekonstruere evnen til at benævne dagligdags begreber som: tændstikker, blyant, glas m.v. Vi havde genstandene inden for rækkevidde, skuespilleren prøvede at tage tingene efter min benævning eller malende be-

skrivelser, han øvede sig i igen at genkende deres ordbilleder på tryk, og munden ledte efter bevægelsesmelodien til igen at forme disse velkendte begreber fra hverdagen. Det var ekstremt vanskeligt. Når lektionen nærmede sig sin afslutning var det blevet fast kotume, at vi fik os et glas portvin. Så lavede skuespilleren op, hyggede om os med serier af fraser: “nå hvad så, hvordan går det, fandens osse, skål”. Mens hans venstre og afasiramte hjernehalvdel ikke mere kunne percipere og reproducere de leksikalske og begrebsmæssige elementer i sproget, var den højre hjernehalvdel fortsat i stand til at producere situationsbestemte fraser og stående vendinger. Og netop denne tidligere nu afasiramte skuespiller var meget mere fokuseret på signalerne fra mit kropssprog end indholdet i mine verbale henvendelser. Han kiggede på mit kropssprog mere end han lyttede, mens jeg talte.

Jeg husker også en 39-årig mand som kom ud for en hjerneblødning i gyrus angularis, et område bagest på venstre hjernehalvdel. For ham medførte det en semantisk afasi, hvor visse ordbetydningerne gik i opløsning. Det viste sig især for denne person at ramme præpositionerne. Som lektor i geografi udviste han bevaret evne til at orientere sig efter verdenshjørnerne. Men han var blevet meget konfus over for højre og venstre. Han kunne til en vis grad formulere sig, men talen var blevet langsom og søgende. Det tog tilsyneladende tid at finde dækkende udtryk og præcise gloser fra det semantiske leksikon når han skulle formulere sig i talte sætninger. Alligevel læste han rimelig godt; omend ikke på sit tidligere faglige niveau, så dog en anvendelig læsefærdighed for mere dagligdags tekster. Det var som om læsefærdigheden for denne person var så automatiseret, at dén hjerneblødning som havde ramt de leksikalske sprogfærdigheder på hjernens overflade ikke kunne nå læsefærdigheden i samme omfang. Det var næsten som han kunne det på rygmarven.

En af de første gange jeg besøgte ham i hjemmet, for via undervisning at forsøge at rekonstruere de tabte sprogfærdigheder, præsenterede jeg ham bl.a. for en sætning skrevet på ituklippede kartonstykker: “Kan du dele disse billeder i to grupper”? Jeg lagde de små papstykker i tilfældig orden foran ham. Og lektoren begynder langsommeligt at rekonstruere sætningen, men overser præpositionen: ‘i’, som ligger urørt tilbage på bordet. Han var meget pertentlig, og det irriterede ham synligt at dette ‘i’ lå dér og så forkert ud. Jeg beder ham da læse op, og han læser: “Kan du dele disse billeder...to grupper”? og han kikker forvirret på mig. Hvad står dér spørger jeg og peger på i'et. Han læser det som om det var bogstavnavnet: ‘i’. Først da jeg laver en tom plads i sætningen til i'et, lyser han op og siger: “nå ja, ‘i’ to grupper”.

Jeg husker også at vi i en periode eksperimenterede med at genindlære højre og venstre som sproglige begreber. Han kunne orientere sig ud fra verdenshjørner, men var totalt konfus hvad angår højre og venstre. I begyndelsen lagde jeg mærkater med højre og venstre ved hans hænder på bordet. Jeg sad altid over for ham, og en dag spurgte jeg ham: hvor er så min højre hånd? Han kigger ned på mærkaterne, finder sin egen højre hånd og kigger direkte derfra over på min venstre og nikker bekræftende. Jeg ryster på hovedet, og idet jeg tager mærkaterne i hænderne, rejser jeg mig og står med ryggen til ham. Jeg viser ham nu mærkaterne for højre og venstre hånd, og vender mig rundt med front imod ham. Da han ser hvad der sker med højre hånd, klarer han op i et stort smil: “Nå ja, 180 grader!”.

En anden gang arbejder vi med at placere genstande og at beskrive deres placering i sprog. Vi er blevet enige om at vi siger: “uret ligger *på* bordet”. Intuitivt tager jeg mit ur og placerer det derefter på hans skænk. “Hvor er det nu”? spørger jeg. Han finder ikke noget svar, og jeg siger: “uret er *på* skænken”. Da protesterer han indigneret, nu havde jeg jo lige fortalt ham, at ‘på’ var relateret til bordet, “på bordet”, så kunne han ikke forestille sig, at det kunne komme i forbindelse med skænken. På grund af sin semantiske afasi var han blevet fremmedgjort over for præpositionerne. Når jeg så gik, og sagde: “*på* gensyn *på* næste tirsdag”, smilede han underfundigt til mig.

En semantisk afasi kan optræde i flere varianter. Jeg underviste i en periode en tidligere bankbestyrer med en alvorlig semantisk afasi. Jeg glemmer aldrig en dag vi sad og læste og skrev småord. Pludselig ville han skrive sål under et billede af et bildæk og dæk under et billede af en skosål. Da jeg vidste at han kunne læse ordbilleder, skrev jeg på kartonstykker: mennesker og køretøjer som overbegreber. Og derefter: Firestone, rågummisål, traktordæk, radialdæk, lædersål, Michelin m.v. Det viste sig nu, at han ikke kunne opdele disse begreber efter tilhørsforhold til køretøjer eller til mennesker. Det var som om hans begreber for køretøjers og menneskers berøringsflader på underlaget var gledet ind over hinanden. Undervejs i aktiviteten begyndte det at dæmre for ham, og han indså påny et skel mellem de to kategorier. I det videre undervisningsforløb stødte vi imidlertid på mange af den slags sammenbrud i de kategoriale systemer.

Kjeld var pensioneret chauffør og havde fået en hjerneblødning i hjernens venstre side, kaldet Wernickes område efter en berømt tysk neurolog, Carl Wernicke. På afstand kunne man ikke høre nogen forskel på Kjelds tale fra før og til efter afasien. Prosodi og intonation lød helt normalt.

Men kom man tættere på ham fornemmede man tydeligt, at den tilsyneladende normale syntaks og intonation dækkede over alvorlige problemer med sætningens indhold. Kjeld havde fået læderet sin evne til at opfatte og forstå andres og dermed også egen tale. Kjeld kunne ikke længere skelne sikkert mellem ord som lydligt lå tæt på hinanden; og dertil kom problemer med ordenes indhold og betydning som kunne blive uklar for ham. Det viste sig at Kjeld kunne skrive, men kun hvis han gjorde det lidt skødesløst og automatiseret. Han kunne skrive sit navn, sin adresse og slumpe til at skrive småsætninger. Gik Kjeld i stå under skriveprocessen var han fortabt og uden evne til bevidst at stave eller analysere det skrevne. Det var som om Kjeld havde mistet den overordnede kontrol med sin skrift, mens de områder af hjernen som stod for udførelsen af skriftprocessen fortsat kunne producere skrift som en mere automatisk proces. Blot skulle Kjeld spontant sætte blyanten til papiret og lade hånden "løbe" - men ikke deltage bevidst i processen, for så gik det galt. I oplæsning begyndte Kjeld oftest normalt, men ganske kort inde i den første sætning kunne anvendelse af synonymmer - og snart meningsforstyrrende udtryk - køre hans læsning totalt af sporet. Og Kjelds sproglige handicap bestod netop i ikke at kunne korrigere egne lydligt og associative vildfarelser. Men det var ikke kun på det sproglige plan han havde vanskeligheder. Til en talepædagogkollega har han fortalt, hvordan han efter sin afasi var gået ud i sin kolonihave. Han har villet prøve sin spade, og som det lykkes ham selv at sige: "det var sgu helt livsfarligt". Foruden en afasi havde Kjeld også fået en apraxi.

Der findes en anden beslægtet afasiform som ikke rammer sproglydsskelneevnen, men snarere erindrings om ordenes lydligt mønstre. Rent geografisk er de naboer til hinanden på hjernens overflade, begge koncentreret omkring tindingelappen. Jeg husker en ældre dame med denne sensorisk-amnestiske afasiform. Hun kunne eftersige næsten alt, men kunne fremtræde som stum i spontantale. Det oplevedes som om hun hele tiden glemte hvad ordene hed, at hun ikke kunne finde deres lydmønstre når hun ville sige noget. Ofte startede hun almindeligt på en daglig frase, men kunne så ikke præstere indholdsordet eller substantivet. Efterhånden som tiden gik tænkte hun så meget på det ord hun ikke kunne komme på, at hun slet ikke startede på sætningen. Hendes taleproblem blev på den måde værre med tiden. Det har vist sig at mekanismen i denne afasiform er en slags omvendt glemsel. Hjernecellerne i dette område mister evnen til at hæmme impulser. Når damen derfor synes at lede forgæves efter et bestemt ords lydbillede, sker der i virkeligheden dét at hendes hjerne producerer alt for mange muligheder på

en gang. Hvis hun f.eks. vil bede om et glas vand, foreslår hendes hjerne alle mulige væskebeholdere: flasker, kopper, kander m.v. som hun ikke kan hæmme. På grund af det overvældende udbud af ord som melder sig, bryder talen sammen. Man kan hjælpe hende ved kategorialt at afgrænse mulighederne, og hun kan hjælpe sig selv ved at begynde: "det er den man skal bruge når osv. Området for ordenes lydklangbilleder kan ikke mere vælge automatisk, men skal hjælpes bevidst. Der er for mange ord som trænger sig på for at blive sagt, og vi oplever det som glemsel.

I samme periode mødte jeg en pensioneret gårdmand. Elmer havde ved en operation fået fjernet en svulst i isselappen på venstre side af hjernen, hvor den kinæstetiske fornemmelse for bevægelser med krop, hånd og taleorganer har sit sæde. Elmers afasi udmøntede sig i bortfald af spontantale. Han kunne udmærket sige efter og gentage. Når han hørte en anden formulere tale, kunne han umiddelbart integrere det i sin hjernestruktur og få de intakte ekspressive strukturer til at reproducere talen uden særlige problemer. Men når han på egen hånd skulle formulere sig, viste det sig at munden ikke kunne finde udgangsstillingen, ikke etablere det kinæstetiske forestillingsbillede for den første talelyd som igangsætter for talemelodien. Og følgelig forblev Elmer praktisk taget stum. Vi anvendte skrift som en slags visuel køreplan for talen. Og det støttede ham en del. Nok så forbavsende var det at Elmer pludselig fik problemer med at skelne mellem visuelt nærtbeslægtede bogstaver som f.eks. b og d, n og u m.fl. Selvom Elmer fortsat auditivt som visuelt havde sine færdigheder intakte med henblik på at skelne mellem disse bogstavformer, kunne han ikke mere skelne sikkert mellem dem i læseprocessen, men kodede dem ofte forkert med fejllæsningsforsøg som resultat. Elmer kunne fortsat se og genkende dem isoleret, genkende deres lyd, men i læse-staveprocessen var det tilsyneladende afgørende, at han ikke mere kunne mærke forskel på dem kinæstetisk/artikulatorisk. Hans perception (visuelt, auditivt) manglede den tredje dimension (artikulemet) for sikkert at kunne opfatte bogstavernes udseende og omkode fra udseende til lyd. Elmer klarede sig godt i hverdagen, var fuldt orienteret om sit talehandicap, men han lærte sig aldrig at tale flydende igen.

Indtil nu har vi hvad angår skadernes topografiske placering på hjernens overflade bevæget os fra nakkelappen over tindingelappen til isselappen. De bageste områder på den sproglige venstre hjernehalvdel. Det er her vi modtager synsimpulser, lydindtryk, kropsindtryk og forarbejder sprogets semantiske eller impressive side. Når vi skal udtrykke os sprogligt og dermed inddrage den ekspressive del af sproget, bevæger vi os foran den

centrale fure til pandelappen.

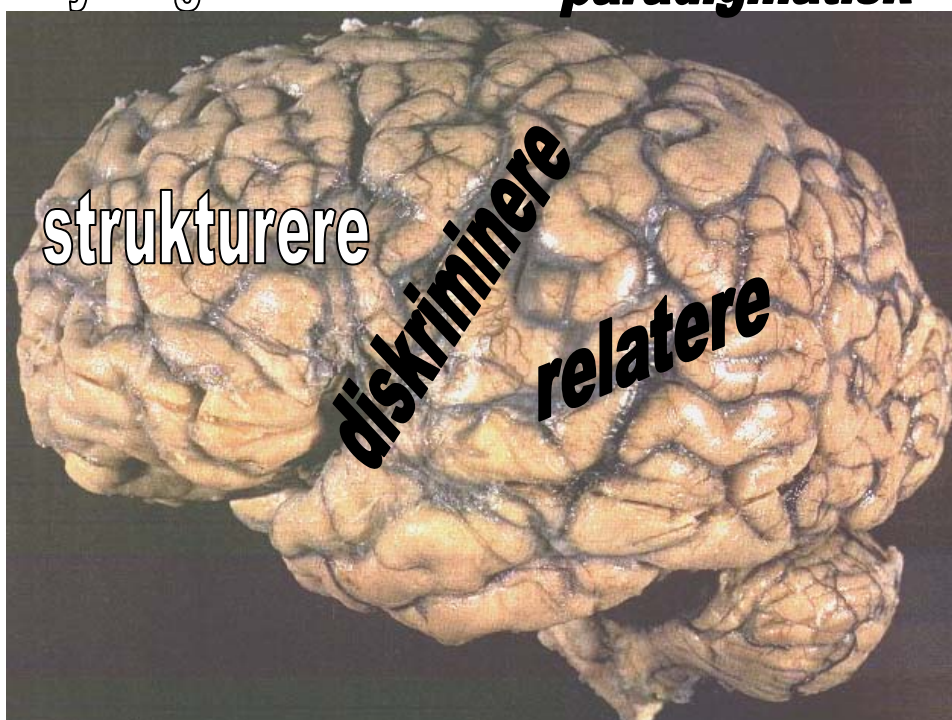
På vej mod de 70 fik Søren en hjerneblødning. Hans tale reduceredes til enkeltord, ofte med forkert rækkefølge af enkeltlyd, og i længere ord faldt stavelsesdele bort. Sætningen reduceredes til telegramstil med udfald af ord, især verberne. Ofte var kun de meningsbærende ord tilbage, mens småordene faldt bort. Vanskelighederne forekom ikke blot i talen, men også i det skrevne sprog, hvor elementernes rækkefølge gik tabt. Den flydende overgang fra en stavelse til den næste og fra det ene ord til det næste var blevet forstyrret. Læseevnen reduceredes til læsning af enkeltord, oftest meningsbærende ord, mens småord faldt bort. Regneevnen reduceres til enkeltcifre, simple taloperationer kunne ikke mere udføres og cifre over 10 kunne ikke mere bearbejdes. Disse vanskeligheder opstår efter skader i den venstre frontallap og betegnes ofte som efferent motorisk afasi, d.v.s. vanskeligheder af udadgående motorisk art.

Det klassiske navn er Brocas afasi, opkaldt efter den franske neurolog: Paul Broca som i 1861 fandt sin første afasipatient på et hospital for sindssyge i Paris. Denne "første" afatiker kunne kun sige: "Tan-tan". Det er blevet hans navn i sygehistorien, mens lidelsen blev opkaldt efter lægen. Tan-tan's hjerne er bevaret i sprit i kælderen på anatomisk institut i Paris; og moderne neurologer kan forvisse sig om at hans skade sidder i Broca's area.

Søren måtte overlade det til konen at føre ordet i familien og blandt vennerne. Han kunne dog stadig klare sig i det daglige uden svære lammel-

syntagmatisk

paradigmatisk

ser, og han passede fortsat kolonihaven i nærheden af lejligheden. Mens han forstod og opfattede alt som før, havde han således mistet evnen til at tale i sammenhængende ord og sætninger. Også hans talemelodi og prosodi havde forandret sig mærkbart. Han talte staccato og arytmsk. Søren kunne heller ikke mime eller gøre sig forståelig via kropssprog eller fagter. Endvidere fremgik det tydeligt at serier af bevægelser med hænder og skriveredskab var vanskeliggjort efter hjerneblødningen. Søren kunne ikke mere forme bogstaverne og især ikke klare bevægelseskifte ved sammenhængende skrift. Dertil kom at Søren ikke mere var i stand til at kombinere bogstaverne til skrevne ord. Han kunne ikke tale og ikke stave. Han havde reminiscencer af læsefærdighed, men mere i form af genkendelse af ordbilleder og meningssammenhænge. Han kunne så at sige læse de samme ord som han magtede at formulere sig ubehjælpeligt med i talen. Læsningen kunne støtte ham en anelse til at formulere sig lidt bedre. Det var som om teksten blev til en slags visuel køreplan for hans mundtlige formulering. Men ligesom talefærdigheden ikke vendte tilbage i fuldt omfang, lykkedes det aldrig Søren at genvinde sin læsefærdighed.

Den russiske neuropsykolog Alesàndr Romanovich Luria kalder den ovennævnte form for: efferent motorisk afasi. Ved hjælp af elektromyografiske målinger af nervebanerne til artikulationsorganerne har Luria hos Broca's afatikere kunne påvise, at der er innervation til taleorganerne. Luria har afgrænset og beskrevet endnu en ekspressiv afasitype som han kalder: dynamisk afasi. Der kan være visse ligheder med hensyn til telegramstil og sammenbrud i syntaks og morfologi.

Jeg husker en ældre dame som blevet diagnosticeret til at have en dysartri. Dysartri er forskellig fra afasi derved at skaden sidder i ledningsbanen fra hjernen til artikulationsorganerne, hvorimod en afasi altid skyldes en central hjerneskade. Men jeg kunne fjerne damens "artikulationsvanskeligheder" ved at strukturere sætningen for hende. Når jeg lagde sætninger foran hende i form af ordbilleder, så kunne hun tale tydeligt og normalt. Bagefter kunne jeg antyde sætningen ved hjælp af clips, og hun talte igen helt normalt. Luria har påvist at dynamiske afatikere har et sammenbrud på et højere syntaktisk niveau. Han har ved hjælp af elektromyografi vist at dynamiske afatikere - ikke eller i meget ringe grad sender innervation til taleorganerne, når de forsøger at sige noget spontant. Men strukturerer man syntaksen for dem ved hjælp af ordbilleder eller blot clips, så er der fuld innervation til taleorganerne. En dynamisk afatiker mangler tilsyneladende strukturen til syntaksen og en ydre struktur har en forbavsende positiv indflydel-

se på talehandlingen.

Vi startede med en symfoniker som ikke havde sproglige vanskeligheder eller afasi. For ham var sproget en støtte og sansningen gennem syn og berøring forvirrende. Der kan forekomme semantiske-, amnestiske-, akustiske-, kinæstetiske-, motoriske- og dynamiske afasier, men ikke visuelle. På den måde er det visuelle ikke knyttet an til sproget. Det er de andre derimod.

Min allerførste elev hed Tom. Han er ikke afatiker men dysfatiker. Jeg har kendt ham siden han var 12 år. Hans vanskeligheder med sprog og tale har været der fra begyndelsen af. Tom er født med navlesnoren fast omkring halsen, og han manglede ilt i adskillige minutter.

I år bliver Tom 30 år. Han er svært motorisk handicappet. Han kan ikke kontrollere sine bevægelser og sin tale. Han kan styre en el-kørestol med venstre hånd og har en god hovedkontrol. Den eneste måde han kan meddele sig til andre på er ved at skrive på et tastatur eller pege på en plade med et særligt visuelt skriftsprog: BLISS-kommunikationssprog. Begge dele foregår med en pind sat fast på en hjelm. Tom begyndte først som 13-årig at udtrykke sig skriftligt, indtil da havde han udelukkende kommunikeret via billedudpegning.

Det er paradoksalt at Tom overhovedet kan udtrykke sig skriftligt. Han kan nemlig ikke læse ret meget - heller ikke af det han selv skriver. Hvis Tom er i færd med at formulere en meddelelse eller et brev på sin computer, og han bliver afbrudt af et måltid eller lignende, kan han ikke genoptage brevskrivningen selvom hans tekst står på skærmen foran ham. Den røde tråd er tabt og Toms læsning kan ikke reetablere meningen for ham. Han må starte forfra med at formulere sig. Tom kan læse bogstaverne. Han kan både læse og skrive en skaknotation (c2 - c4 , Sb8 - c6). Tom kender elementerne, men kan ikke sætte dem på rækker.

Tom fornemmer, hører, ser og forstår normalt. Tom klarer sig godt når han skal afgøre om noget hører til eller ikke, om noget er ens eller forskelligt og i det hele taget når ting skal relateres til hinanden. Det gælder fornemmelsen af egen krop, skelnen mellem beslægtede sproglyd, organisering af billedmaterialer efter sprogligt tilhørsforhold og i evnen til at forstå tale og sprog i al almindelighed. Tom har sine styrkesider på impressive færdigheder. Han er ikke handicappet når han mærker, ser, hører og forstår sprog. Dette må formodes at have sammenhæng med Toms glimrende evner for skak, hvor han har kunnet deltage i skoleskaktturneringer på niveau med ikke handicappede skoleelever.

Derimod har han tydeligt sine problemer når han skal sammenstille

elementer til rækkefølger. Enkeltbevægelser til sammenhængende bevægelsesmelodier, isolerede artikulationsstillinger til talestrøm, bogstaver og stavelser til ord og sætningsled til skrevne sætninger. Tom har sine svagheder fordelt på ekspressive færdigheder. Tom er ikke kun motorisk handicappet, han har også svære problemer hvad angår ekspressiv tale og kommunikation.

Hvad angår Toms evner til at formulere sig skriftligt er han at sammenligne med et menneske som skal lære at udtrykke sig på et fremmedsprog, blot med den væsentlige tilføjelse, at han udmærket forstår dette fremmedsprog. Med andre ord, et fuldgyldigt medlem af sit fædreland, men fremmed for visse dele af sit modersmål.

Tom har et indre leksikon, en normal sprogforståelse til at kunne leve sig ind i sin kultur. Han har imidlertid massive problemer med at kommunikere sine tanker ud i ord og sætninger. Han har gennemlevet en lang og sej proces med at aflure os andre kunsten. Hvordan er det de gør?

Tom lærte aldrig at læse. Til gengæld lykkedes det ham at udvikle sin skriftlige kommunikation i et sådant omfang, at han har kunnet medvirke aktivt i en levnedbeskrivelse/fagbog om sig selv (Maul/Svendsen 1988). Heri demonstrerer Tom det meget sjældne handicap: Aleksi uden agrafi. Dvs. manglende læsefærdighed med intakt evne til at kunne skrive. For Tom må det nok snarere nuanceres til: aleksi med dysgrafi. Altså fravær af læsefærdighed med nogen mulighed for skriftlig kommunikation. Iøvrigt formulerer Tom sig i en syntaks som kan minde om en slags indre sprog eller et forunderligt dybdestruktursprog. Med hjælp fra Vygotsky (Tænkning og sprog, Hans Reitzel, 83, side 276) får Tom lov til at slutte af i parenteserne:

“Indre sprog er maksimalt forkortet sprog (‘ud blæst’ = det blæser udenfor). I det indre sprog behøver vi ikke udtale ordene fuldt ud (‘til køb’ = jeg skal til København). I det indre sprog behøver vi ikke nævne det talen drejer sig om, dvs. subjektet (‘siger skak’ = jeg siger skak, ‘se bivle fys’ = jeg vil gerne se brevene til fysioterapeuten). Det fonetiske træder i baggrunden (‘glmme bevn’ = gamle breve). I det indre sprog reduceres syntaks og fonetik til et minimum, mens ordbetydningerne rykker i forgrunden. Det indre sprog repræsenterer en helt specifik og selvstændig sprogfunktion. Vi står faktisk over for et sprog, der totalt og fuldstændigt adskiller sig fra ydre sprog. Overgangen fra indre til ydre sprog er en kompliceret, dynamisk transformation - en omdannelse af det maksimalt forkortede sprog (‘skak væk’) til et syntaktisk, leddelt og for andre forståeligt sprog” (‘må jeg cykel’).

Flere beretninger i:

Luria, Aleksàndr Romanovich: En splintret verden, en hjerneskade og dens følger, Kbhvn.: NNF, 1973

Luria, Aleksàndr Romanovich: En ikonisk hukommelse, Kbhvn. NNF, 1975

Maul, John & Tom Svendsen: En troldsplint i øjet, en motorisk skade og dens følger, Kbhvn.: Gyld., 1988

Sacks, Oliver: Manden der forvekslede sin kone med en hat, og andre beretninger fra sindets fantastiske virkelighed, København. Borgen, 1987